

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในครั้งปฐมโพธิกาล ซึ่งเป็นยุคเริ่มแรกของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้อาศัยบทบาทสำคัญของพระพุทธเจ้าและพระสาวกเป็นสำคัญ โดยใช้วิธีการต่างๆ จาริกสั่งสอนเพื่อนำประชาชนให้เข้าถึงพระศาสนา พระพุทธองค์ได้ทรงจาริกไปเพื่อประกาศพระสัทธรรม ณ สถานที่ต่างๆ และทรงตรัสสั่งสอนภิกษุทั้งหลายให้ตั้งจิตอนุเคราะห์ประกอบด้วยพรหมวิหาร ๔ มีเมตตากรุณา^๑ แก่เหล่าประชาชน ณ สถานที่ต่างๆ นั้น ด้วยพุทธพจน์ว่า

“ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงเที่ยวจาริกไปเพื่อประโยชน์เพื่อความสุขแก่ชนจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่หยาตเทพและมนุษย์ อย่าไปโดยทางเดียวกัน จงแสดงธรรมอันมีความงามในเบื้องต้น ภิกษุทั้งหลาย แม้เราก็จักไปยังตำบลอุรุเวลาเสนานิคมเพื่อแสดงธรรมฯ”^๒

เมื่อได้รับงานด้านการเผยแผ่จากพระพุทธเจ้าแล้ว พระสาวกทั้ง ๖๐ รูปเหล่านั้นจึงได้เที่ยวจาริกไปในชนบทต่างๆ ทางเดียวรูปเดียว เมื่อไปถึงสถานที่ที่เห็นสมควรแสดงธรรมก็ได้แสดงธรรมประกาศพระสัทธรรม โดยมุ่งหวังให้กุลบุตรที่มีอุปนิสัยในพื้นที่นั้นๆ เกิดความเลื่อมใสและเชื่อมั่นในหลักธรรมคำสอนตามแนวทางพระพุทธศาสนา น้อมอภัยอาศัยไปในการบรรพชาอุปสมบทแล้ว แต่ไม่สามารถจะให้การบรรพชาอุปสมบทแก่กุลบุตรเหล่านั้นด้วยตนเองได้ จึงได้พากุลบุตรเหล่านั้นมาเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า เพื่อให้พระพุทธองค์ได้ประทานบรรพชา-อุปสมบทต่อไป และในกาลต่อมาพระพุทธองค์ได้ทรงประทานพระบรมพุทธานุญาตว่า

“... เราอนุญาต บัดนี้ท่านทั้งหลายจงให้กุลบุตรอุปสมบท ในทิศนั้นๆ ในชนบทนั้นๆ เองเถิด กุลบุตรนั้น ท่านทั้งหลายพึงให้อุปสมบทอย่างนี้ พึงให้ปลงผมและหนวดเสียก่อนแล้วให้นุ่งผ้าที่ย้อมด้วยน้ำฝาด ให้นั่งกระโหย่งประณมมือแล้วให้กราบเท้าพระภิกษุทั้งหลายแล้วสอนให้ว่า ข้าพเจ้าถึงพระพุทธเจ้าเป็นสรณะ ข้าพเจ้าถึงพระธรรมเป็นสรณะ ข้าพเจ้าถึงพระสงฆ์เป็นสรณะ...”^๓

^๑พระราชนิพนธ์, สถาบันสงฆ์กับสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโคมทองประทีป, ๒๕๒๗), หน้า ๒๓.

^๒วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๒/๓๒.

^๓วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๔/๓๓-๓๔.

การบรรพชา-อุปสมบทด้วยวิธีรับไตรสรณคมน์ข้างต้นนี้ถือเป็นครั้งแรก โดยที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาต ตั้งแต่กาลนั้นมีวิธีอุปสมบทเป็น ๒ แบบ ได้แก่ เอหิภิกขุอุปสัมปทา ที่พระพุทธเจ้าทรงกระทำด้วยพระองค์เอง และติสรณคมน์อุปสัมปทาที่ทรงอนุญาตแก่เหล่าพระสาวกให้เป็นผู้ดำเนินการ

นับจากนั้นเป็นต้นมา การเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้เจริญรุ่งเรืองขึ้นอย่างมากในชมพูทวีป และมีการเปลี่ยนแปลงมาตามลำดับ กระทั่งถึงสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช คณะสงฆ์ได้ทำสังคายนาครั้งที่ ๓ โดยมีการคัดเลือกพระอรหันต์เพื่อส่งไปเผยแผ่พระพุทธศาสนายังนานาประเทศ เมื่อ พ.ศ. ๒๓๔ หรือ พ.ศ. ๒๓๕ รวมทั้งพระโสณเถระกับพระอุตตรเถระ ได้ไปเผยแผ่พระพุทธศาสนายังสุวรรณภูมิประเทศ คือ ดินแดนที่เป็นประเทศพม่า ไทยและอินโดจีน จนพระพุทธศาสนาตั้งมั่นและเจริญรุ่งเรืองมาตราบเท่าทุกวันนี้^๕ ส่วนหนึ่งมาจากการที่พระสงฆ์สาวกของพระพุทธเจ้าเป็นผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ ปฏิบัติตรง ปฏิบัติถูกทาง ปฏิบัติสมควร เป็นผู้ควรแก่ของค่านับ ควรแก่การต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรแก่การกราบไหว้^๕ เป็นต้น

กล่าวได้ว่าสถาบันสงฆ์ในอดีต นับได้ว่ามีบทบาทโดดเด่นอย่างยิ่งต่อสังคมชาวพุทธทั่วไปในฐานะเป็นผู้นำทางด้านสติปัญญาแก่สังคมและเป็นศูนย์รวมของทุกสิ่งทุกอย่างในสังคมที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตทั้งด้านส่วนตัวและส่วนรวม ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการพึ่งพากันระหว่างบรรพชิตกับคฤหัสถ์ชาวบ้านว่าต่างคนต่างทำหน้าที่ของตนให้สมบูรณ์แล้ว ความสุข ความเจริญของชีวิต สังคมก็จะตามมาเอง ดังพุทธพจน์ว่า

“... ภิกษุทั้งหลาย พราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย เป็นผู้มัวอุปการะมากแก่เธอทั้งหลาย บำรุงเธอด้วยจีวร บิณฑบาต เสนาสนะและคิลานะปัจจัยเภสัชบริขาร แม้เธอทั้งหลายก็จงเป็นผู้มัวอุปการะมากแก่พราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย จงแสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด จงประกาศการครองชีวิตอันประเสริฐ พร้อมทั้งอรรถ พร้อมทั้งพยัญชนะอันบริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิงแก่พราหมณ์และคฤหบดีเหล่านั้นเถิดฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย คฤหัสถ์และบรรพชิตทั้งหลาย ต่างอาศัยซึ่งกันและกันด้วยอำนาจอามิสทานและธรรมทาน อยู่ประพาศพิพาทมจรยนี้ เพื่อต้องการสลัดโอชะ เพื่อจะทำซึ่งที่สุดแห่งทุกขโดยชอบด้วยประการอย่างนี้...”^๖

ในประเทศไทยปัจจุบัน คณะสงฆ์นิายเถรวาทได้ทำการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามแบบฉบับดั้งเดิมเมื่อครั้งพุทธกาล โดยมีหลักการปฏิบัติที่เคร่งครัดในพระธรรมวินัย จึงปรากฏผลสำเร็จเป็น

^๕จันทอง ประเสริฐ, ประวัติศาสตร์พุทธศาสนาในเอเชียอาคเนย์, (กรุงเทพมหานคร : องค์การคำคุรุสภา, ๒๕๓๔), หน้า ๓๕๘-๓๕๙.

^๕ม.ม. (ไทย) ๑๒/๗๔/๕๐.

^๖ขุ.อิติ. (ไทย) ๒๕/๒๘๗/๒๔๗.

รูปธรรมอย่างมากดังคำกล่าวที่ว่า แผ่นดินทอง แผ่นดินธรรม และแผ่นดินแห่งพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง

ในการทำหน้าที่เผยแผ่หลักธรรมคำสอนดังกล่าว สถาบันที่รับผิดชอบโดยตรง คือ สถาบันสงฆ์ที่ประกอบด้วยคณะสงฆ์ทั้งประเทศโดยมีหน่วยงานภาครัฐและเอกชนส่งเสริมและสนับสนุน เช่น สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ มูลนิธิทางพระพุทธศาสนาต่างๆ เป็นต้น แต่ในสถาบันสงฆ์ กลับไม่มีองค์กรที่แข็งแรงในเรื่องนี้มากนัก การเผยแผ่พระพุทธศาสนาจึงตกอยู่ที่ตัวของพระภิกษุบางรูปเท่านั้น และเกิดจากความตั้งใจ เสียสละความสุขส่วนตัวของตนเพื่อประโยชน์ของมวลมนุษยชาติที่ตั้งใจนับได้ว่า การเผยแผ่พระศาสนาในประเทศไทยขาดบุคลากรทางด้านนี้จำนวนมาก ซึ่งถือว่าเป็นภัยอันตรายอย่างหนึ่งที่สามารถจะเกิดขึ้นกับพระพุทธศาสนาในประเทศไทยได้ในอนาคต เพราะเมื่อสังคมไทยไร้พระพุทธศาสนาเสียแล้ว คุณธรรม ศีลธรรมและจิตใจที่ดีงามก็พลอยสูญสิ้นไปด้วย ดังนั้นงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาจึงจำเป็นต้องจัดการให้เป็นรูปธรรม เพื่อประโยชน์ของลูกหลานในภายภาคหน้าและเพื่อความสงบสุขของชาติไทยเป็นที่ตั้ง

วัดปากคลองมะขามเฒ่า อำเภอดงสิงห์ จังหวัดชัยนาท เป็นวัดหนึ่งที่มีชื่อเสียงและเป็นที่ศรัทธาของพุทธศาสนิกชนทั่วไปมาเป็นเวลาช้านานเนื่องจากกิตติศัพท์ที่เลื่องลือในความศักดิ์สิทธิ์ของท่านพระครูวิมลคุณากร (ศุข เกสโร) ซึ่งเป็นมูลเหตุจูงใจให้พุทธศาสนิกชนเกิดความเลื่อมใสและศรัทธาเข้ามากราบไหว้อยู่เสมอมา

พระครูวิมลคุณากร (ศุข เกสโร) นับว่าเป็นพระภิกษุสงฆ์รูปหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญในการเผยแผ่พระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าแก่ประชาชนทั่วไป ตามพุทธประสงค์ในการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนา กล่าวคือ ท่านเป็นพระภิกษุผู้เปี่ยมด้วยศีล เมตตาธรรม มีพุทธวิธีเผยแผ่หลักธรรมคำสอนและทำนุบำรุงพระพุทธศาสนามากมายหลายประการ เช่น การสร้างศาสนวัตถุ มีพระอุโบสถเจดีย์ และพระเครื่องบูชาต่างๆ เป็นต้น ส่งผลท่านเป็นที่ยอมรับจากประชาชนโดยทั่วไป ตลอดจนส่งผลให้เกิดการนำหลักธรรมคำสั่งสอนของท่านไปยึดถือปฏิบัติตามลำดับ

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงเกิดความสนใจและเห็นความสำคัญของกลยุทธ์หลักการและวิธีการของพระครูวิมลคุณากร (ศุข เกสโร) ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามพุทธประสงค์ของพระพุทธเจ้าสนใจที่จะศึกษาเรื่องนี้ และผลที่ได้จากการศึกษาจะเป็นแบบอย่างที่ดีแก่พระภิกษุสามเณรในการนำมาประยุกต์ใช้กับการเผยแผ่ธรรมในยุคปัจจุบันและอนาคตต่อไป เกิดผลเกิดแก่นั่น บุคคลอื่นๆ รวมทั้งสังคมสืบไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาชีวประวัติและผลงานของพระครูวิมลคุณากร (ศุข เกสโร)

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาบทบาทในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระครูวิมลคุณากร (ศุข เกสโร)

๑.๒.๓ เพื่อศึกษาวิเคราะห์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระครูวิมลคุณากร (ศุข เกสโร) มาปรับใช้กับคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน

๑.๓ ขอบเขตการวิจัย

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นการศึกษาวิจัยทางเอกสาร (Documentary Research) ที่บันทึกเกี่ยวกับชีวประวัติและผลงานการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระครูวิมลคุณากร (ศุข เกสโร) โดยมีขอบเขตการวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบ วิธีการเผยแผ่ กุศโลบาย ภาษา วัตรปฏิบัติและวิธีการจูงใจให้ประชาชนปฏิบัติตามพระธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาของพระครูวิมลคุณากร (ศุข เกสโร) แห่งวัดปากคลองมะขามเฒ่า อำเภอดงหลวง จังหวัดชัยนาท

สำหรับข้อมูลที่ทำการศึกษาวิจัยได้จากหลักฐานที่เกี่ยวข้องในพระไตรปิฎกอันเป็นเอกสารชั้นปฐมภูมิ และเอกสารชั้นทุติยภูมิ ได้แก่ หนังสือสำคัญเกี่ยวกับการเผยแผ่ทั้งด้านแนวคิด ทฤษฎี หลักการและวิธีการ หนังสือเกี่ยวกับประวัติพระครูวิมลคุณากร ตลอดจนเอกสารรายงานการวิจัยและเนื้อหาจากอินเทอร์เน็ต (Internet) ที่เกี่ยวข้อง รวมถึงสัมภาษณ์พระสงฆ์และประชาชนผู้เกี่ยวข้อง

๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๔.๑ ชีวประวัติและผลงานของพระครูวิมลคุณากร (ศุข เกสโร) เป็นอย่างไร

๑.๔.๒ บทบาทในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระครูวิมลคุณากร (ศุข เกสโร) เป็นอย่างไร

๑.๔.๓ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระครูวิมลคุณากร (ศุข เกสโร) มาปรับใช้กับคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน เป็นอย่างไร

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

การศึกษามหาวิทยาลัยในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระครูวิมลคุณากร (ศุข เกสโร) ผู้วิจัยจึงได้ให้คำจำกัดนิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย ดังนี้

การเผยแผ่ หมายถึง การประกาศพระพุทธศาสนา โดยรูปแบบและวิธีการต่างๆ มีการเขียน บทความ หนังสือ เอกสารสิ่งพิมพ์ต่างๆ และการใช้คำพูด เช่น แสดงธรรม การสนทนาธรรม การตอบปัญหาธรรมแก่พุทธบริษัทและบุคคลทั่วไปเพื่อให้พุทธบริษัทรับรู้รับทราบ และนำไปใช้ใน ชีวิตประจำวัน

ผลงาน หมายถึง ผลงานทุกด้านของพระครูวิมลคุณากร (ศุข เกสโร) ประกอบด้วย ด้านการศึกษา ด้านการปกครอง ด้านการเผยแผ่ศาสนา ด้านสาธารณูปการ ด้านสาธารณสงเคราะห์ และด้านการศึกษาสงเคราะห์

พระครูวิมลคุณากร (หลวงปู่ศุข เกสโร) หมายถึง หลวงปู่ศุข เกสโร แห่งวัดปากคลองมะขามเฒ่า อำเภอดงสิงห์ จังหวัดชัยนาท

๑.๖ ทบทวนเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ก. เอกสาร

๑.๖.๑ ประเวศ วะสี ได้กล่าวถึงปัญหาในการเผยแผ่ธรรมะของสถาบันสงฆ์ไทย สรุปได้ว่า “พระสงฆ์และสามเณรส่วนใหญ่มีการศึกษาน้อย ไม่เข้าใจพุทธธรรมอย่างลึกซึ้งและไม่เข้าใจสภาพสังคมปัจจุบัน จึงสื่อสารกับประชาชนไม่ได้และเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณไม่ได้ ความสัมพันธ์ระหว่างพระกับประชาชนเป็นเพียงพิธีกรรมเป็นส่วนใหญ่ การที่มีพระสงฆ์ที่เข้าใจพุทธธรรมได้ลึกซึ้ง เข้าใจชีวิตและสังคมในปัจจุบัน ตลอดทั้งสามารถทำการสื่อสารมีความสำคัญต่อประเทศไทยและต่อโลกมาก รัฐบาลและทางการคณะสงฆ์ควรสนใจต่อเรื่องนี้ให้มากที่สุด”^๗

๑.๖.๒ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึงวิธีการสอนของพระพุทธเจ้าสรุปได้ว่า พระสงฆ์นักเผยแผ่ต้องมีองค์ประกอบส่วนตัว ดังนี้

- (๑) คุณสมบัติของผู้สอนทั้งบุคลิกลักษณะภายนอกและบุคลิกลักษณะภายใน (คุณธรรม)
- (๒) หลักทั่วไปในการสอน
- (๓) ลีลาการสอน
- (๔) วิธีสอนแบบต่าง ๆ
- (๕) กลวิธีและอุปมาประกอบการสอน^๘

๑.๖.๓ เสฐียรพงษ์ วรรณปก ได้กล่าวถึงเทคนิคการสอนของพระพุทธเจ้าไว้ สรุปได้ว่า

- (๑) ทำนามธรรมให้เป็นรูปธรรม เช่น ใช้อุปมาอุปไมย ยกนิทานประกอบ และใช้อุปกรณ์หรือสื่อการสอน
- (๒) ทำตนให้เป็นตัวอย่าง
- (๓) ใช้ถ้อยคำเหมาะสม
- (๔) เลือกสอนเป็นรายบุคคล

^๗ประเวศ วะสี, สอนโมกข์ ธรรมกาย สันติอโศก, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน, ๒๕๔๑), หน้า ๑๐๒.

^๘พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธวิธีการสอน, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๒), หน้า ๗๕.

- (๕) รู้จักจังหวะและโอกาส
- (๖) ยืดหยุ่นในการใช้เทคนิควิธี
- (๗) การเสริมแรง^๙

๑.๖.๔ วคิน อินทสระ ได้กล่าวถึงพุทธวิธีในการสอน สรุปได้ว่า พุทธวิธีการสอน หมายถึง วิธีการที่พระพุทธเจ้าทรงสอนพุทธบริษัทด้วยพุทธวิธีหลายอย่าง เพื่อให้เหมาะสมแก่ผู้ฟังเพื่อให้ได้ประโยชน์มากที่สุด เมื่อจบการสอนโดยมีจุดมุ่งหมายในการสอน ๓ ประการ

- (๑) เพื่อให้ผู้ฟังรู้จักเห็นจริงในสิ่งที่ควรรู้ควรเห็น
- (๒) เพื่อให้ผู้ฟังตรงตามแล้วเห็นจริง
- (๓) เพื่อให้ผู้ฟังได้รับผลของการปฏิบัติตามสมควรแห่งการปฏิบัติของตน ๆ^{๑๐}

๑.๖.๕ พระมหาประยุทธ์ ปยุตโต ได้กล่าวถึง บทบาทของพระสงฆ์ ไว้ในหนังสือพุทธศาสนากับสังคมไทยในปัจจุบัน โดยสรุปว่า พระสงฆ์ซึ่งเป็นตัวแทนของสถาบันสงฆ์และวัดเป็นผู้นำจิตใจของชาวบ้าน เป็นศูนย์รวมแห่งความเชื่อถือ การร่วมมือ เป็นที่ประกอบพิธีกรรมหรือให้บริการด้านต่าง ๆ แต่สิ่งที่สำคัญ บทบาทของพระสงฆ์ให้เป็นผู้มีสติปัญญา รอบรู้วิชาการต่าง ๆ สามารถเป็นที่ปรึกษาแนะนำชาวบ้าน เป็นเครื่องรักษาความเคารพนับถือได้ยั่งยืนมั่นคงรวมทั้งปัจจัยที่เชิดชูสถานภาพของพระสงฆ์ในสังคม คือความบริสุทธิ์ ความเสียสละบำเพ็ญประโยชน์ และความเป็นผู้นำทางสติปัญญานั้นเอง^{๑๑}

๑.๖.๖ พิลิฐุ เจริญสุข ได้กล่าวถึง วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ที่มีประสิทธิภาพ โดยสรุปมีอยู่ ๒ วิธีคือ การเผยแผ่ทางกาย ได้แก่ การปฏิบัติให้ดูเป็นแบบอย่าง เวลายืน เดิน นั่ง นอน เป็นไปด้วยความเป็นระเบียบเรียบร้อย มีสติสำรวม ระมัดระวัง แสดงท่าทางของผู้สงบเยือกเย็น เผยแผ่ทางวาจา ได้แก่ พูดธรรมะให้ผู้อื่นฟังด้วยวิธีที่เรียกว่าบรรยาย ปาฐกถาธรรมแสดงธรรม ที่เรียกว่าธรรมกถึก แปลว่า ผู้กล่าวธรรม ผู้สอนธรรม แสดงให้ผู้อื่นฟังอย่างมีศิลปะ^{๑๒}

๑.๖.๗ พระราชสีมาภรณ์ (โอภาส นิรุติเมธี) ได้กล่าวถึงคุณสมบัติของนักเผยแผ่หรือนักประชาสัมพันธ์ ในเชิงวิชาการ ในหนังสือพระสงฆ์กับการพัฒนาศาสนาและสังคม ว่าควรมีคุณสมบัติ ดังนี้ ๑. โสตา ต้องฟังเป็น แม้เป็นพระกรุงเทพฯ ก็ต้องฟังพระหัวเมืองได้ แม้เป็นดอกเตอร์

^๙ เสฐียรพงษ์ วรรณปก, พุทธวิธีการสอนจากพระไตรปิฎก, (กรุงเทพมหานคร : เพชรรุ้งการพิมพ์, ๒๕๔๐), หน้า ๔๕.

^{๑๐} วคิน อินทสระ, พุทธวิธีในการสอน, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมดา, ๒๕๔๕), หน้า ๘๗.

^{๑๑} พระมหาประยุทธ์ ปยุตโต, พระพุทธศาสนากับสังคมไทยในปัจจุบัน, (กรุงเทพมหานคร : สยามสมาคม, ๒๕๒๓), หน้า ๔๕-๔๖.

^{๑๒} พิลิฐุ เจริญสุข, คู่มือการเผยแผ่พระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา, ๒๕๓๙), หน้า ๓-๔.

ก็ฟังพระ ป. ๔ ได้ สาเวตา พุดเป็น อุคคเหตา เรียนเป็น ธาเรตา จำแนกในเนื้อหาวิชา วิญญาเปตวา หาอุบายให้คนอื่นเขารู้สึกเร็ว กุสโล สหิตาสหิตสส คือ ฉลาดในสิ่งที่เป็นประโยชน์ และไม่เป็นประโยชน์ โน ครทการโก ไม่ก่อการทะเลาะและวิวาท ไม่ว่าเรื่องธรรมเนียมหรือมหานิกาย เรื่องสี่เหลียง สีกกรัก อย่าเอามาเป็นเรื่องทะเลาะกัน^{๑๓}

๑.๖.๘ สนิท ศรีสำแดง ได้กล่าวถึง การเผยแพร่พระศาสนา มีเป้าหมายหลัก คือ การสร้างสันติภาพให้เกิดแก่ชาวโลก พระสงฆ์คือ “สื่อ” แห่งสันติภาพโลก เพราะตัวพระสงฆ์ (อริยสงฆ์) เป็นผู้สงบทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ เป็นแบบอย่างของผู้มีสันติ ปราศจากความเห็นแก่ตัวการทำงาน

ของพระสงฆ์เป็นการทำงานเพื่อให้มีใช้เพื่อเอา จึงไม่แฝงไว้ด้วยความขัดแย้ง^{๑๔}

๑.๖.๙ ทศนีย์ จันทร ได้กล่าวไว้ในเอกสาร “การสื่อสารกับการพัฒนาวัฒนธรรมและศาสนา” เอกสารการสอนชุดวิชาการสื่อสารเพื่อการพัฒนา หน่วยที่ ๑๒ ว่า การเผยแพร่ข่าวสาร ข้อมูลคำสอน และการโน้มน้าวใจของประชาชนให้เข้าถึงและสามารถปฏิบัติตามแนวทางของพระพุทธศาสนานั้น สามารถทำได้โดยผ่านสื่อมวลชน สื่อบุคคล สื่อสื่อดิจิทัล และสื่อกิจกรรมศาสนา เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ ค่านิยมที่ลึกซึ้ง การยอมรับที่เกิดขึ้นภายในจิตใจ เพราะฉะนั้นการเผยแพร่ต้องทำอย่างต่อเนื่อง ค่อยเป็นค่อยไป และรูปแบบวิธีการเผยแพร่ต้องเหมาะสมและทันสมัย^{๑๕}

สรุปได้ว่า พระสงฆ์ซึ่งเป็นตัวแทนของสถาบันสงฆ์และวัดเป็นผู้นำจิตใจของชาวบ้าน เป็นศูนย์รวมแห่งความเชื่อถือ เป็นผู้ให้ความร่วมมือ เป็นผู้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาหรือให้บริการด้านต่าง ๆ แต่สิ่งที่สำคัญ บทบาทของพระสงฆ์ในฐานะเป็นผู้มีสติปัญญา รอบรู้วิชาการต่าง ๆ สามารถเป็นที่ปรึกษาและแนะนำชาวบ้าน เป็นที่ตั้งแห่งความเคารพศรัทธาที่นำความสุขใจมาให้แก่ผู้ถวายปัจจัย ๔ ที่ยอดเยี่ยม สถานภาพของพระสงฆ์ในสังคมคือความบริสุทธิ์ ความเสียสละ เป็นผู้บำเพ็ญประโยชน์ และความเป็นผู้นำทางสติปัญญา วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่มีประสิทธิผล โดยสรุปมีอยู่ ๒ วิธีคือ การเผยแผ่ทางกาย ได้แก่ การปฏิบัติให้ดูเป็นแบบอย่าง เวลายืน เดิน นั่ง นอนเป็นไปด้วยความเป็นระเบียบเรียบร้อย มีสติสำรวมกาย วาจาและใจ ปฏิบัติกิจวัตรและกิจกรรมด้วยความรอบครอบ มีอิริยาบถน่าเลื่อมใส ดูเป็นผู้สงบเยือกเย็น ส่วนการเผยแผ่ทางวาจา ได้แก่ การพูดธรรมะ

^{๑๓} พระราชสีมาภรณ์ (โอภาส นิลุตตเมธี), พระสงฆ์กับงานพัฒนาศาสนาและสังคม, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖), หน้า ๑๐๘.

^{๑๔} สนิท ศรีสำแดง, พระพุทธศาสนา : กระบวนทัศน์ใหม่, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๘๖.

^{๑๕} ทศนีย์ จันทร, การสื่อสารกับการพัฒนาวัฒนธรรมและศาสนา, เอกสารการสอนชุดวิชาการสื่อสารเพื่อการพัฒนา หน่วยที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช), หน้า ๓๘๕.

ให้ผู้อื่นฟังด้วยการบรรยาย การปาฐกถาธรรม และการแสดงพระธรรมเทศนา ตามลักษณะของพระธรรมกถึก แปลว่า ผู้กล่าวธรรม ผู้สอนธรรม แสดงให้ผู้อื่นฟังอย่างมีศิลปะ

ข. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๖.๑๐ พระวุฒิกर्ณ วุฑฒิกโรณ (พรมพิมพ์) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ศึกษาเทคนิคและวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของพระราชาวรมณี (ประยูร ธมฺมจิตโต)” ได้สรุปผลการวิจัยว่า เนื้อหาสาระที่เป็นจุดเด่น คือ มีเนื้อหาเรื่องการบรรยายธรรมเป็นลำดับขั้น เป็นขั้นตอน แต่ละประเด็น จะมีความรู้ใหม่ๆ ให้ขบคิดอยู่เสมอ โดยเฉพาะการใช้ภาษาร่วมสมัย เข้าใจง่าย อธิบายพุทธธรรมได้ลุ่มลึก ชัดเจน สามารถสรุปเป็นประเด็นที่ท่านนำเสนอ ได้ ๔ ประเภท ดังนี้ เนื้อหาประเภทพัฒนาจิตใจเพื่อชีวิตที่ดีงาม เนื้อหาประเภทบูรณาการและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เนื้อหาประเภทพระธรรมเทศนา เนื้อหาประเภทวิชาการ^{๑๖}

๑.๖.๑๑ รติกา อังกูร และคณะ ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ความพร้อมของวัดในเขตกรุงเทพมหานคร เกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยผ่านการนำชมศิลปวัฒนธรรม” โดยได้นำเสนอข้อมูลส่วนที่เป็นการสัมภาษณ์พระพิพิธธรรมสุนทร (สุนทร ญาณสุนทรโร) เลขานุการ วัดสุทัศนเทพวราราม ถึงด้านการจัดฝึกอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับพุทธประวัติ ประวัติความเป็นมาของวัด โบราณสถานโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุของวัด ผู้ให้สัมภาษณ์ ได้กล่าวถึงการทำหน้าที่ในฐานะพระว่า พระมีหน้าที่โดยตรง และจะต้องรับผิดชอบในการนำเที่ยวเพื่อให้คนได้มีความรู้ และเป็นนโยบายของทางวัดมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๒๗ แล้ว ตั้งแต่เริ่มปรับปรุงลักษณะทางกายภาพของวัด จากนั้นก็เริ่มพัฒนาที่ตัวบุคคล และสร้างให้มีความรู้ชัดเจนเกี่ยวกับข้อมูลของวัด ให้รู้จักวัดจริงๆ สร้างอุปนิสัยในการเสียสละ และเตรียมการให้พร้อม โดยเฉพาะด้านการศึกษา เพื่อให้มีความรู้ในการบริการ เพราะสิ่งนี้คือการสร้างคน สร้างบุคลากรให้มีคุณค่า^{๑๗}

๑.๖.๑๒ สุภาพรณ ณ บางช้าง และคณะ ได้กล่าวไว้ในงานวิจัย “หลักการประยุกต์หลักพุทธธรรมมาใช้ในการพัฒนาชาวชนบท” ว่า สื่อการเผยแผ่ธรรมะ อันได้แก่ เทปบรรยายธรรมะ เทปเพลงธรรมะ สไลด์ วีดีโอ ภาพยนตร์ แผ่นภาพ การจัดนิทรรศการสัญจร สื่อเหล่านี้เป็นสิ่งที่ขาดแคลนอย่างยิ่ง ถ้าได้มีการผลิตอย่างมีคุณภาพแล้วจะเป็นสื่อที่ช่วยวางรากฐานศีล ๕ ธรรม ๕ และยัง

^{๑๖} พระวุฒิกอร์ณ วุฑฒิกโรณ (พรมพิมพ์), “ศึกษาเทคนิคและวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของพระราชาวรมณี (ประยูร ธมฺมจิตโต)”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๔๓, หน้าทศดยอ.

^{๑๗} รติกา อังกูร และคณะ, “รายงานการวิจัยเรื่อง ความพร้อมของวัดในเขตกรุงเทพมหานคร เกี่ยวกับการนำชมศิลปวัฒนธรรม” สถาบันวิจัยและพัฒนาฝ่ายพัฒนาและเผยแพร่งานวิจัย มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช เล่มที่ ๓๖ เดือน ตุลาคม ๒๕๔๔, หน้า ๔๔-๔๕.

ช่วยพัฒนาความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมะของพระพุทธศาสนาในส่วนที่ละเอียดลึกซึ้งได้เป็นอย่างดีมาก^{๑๘}

๑.๖.๑๓ ประเวศ วะสี ได้กล่าวถึงปัญหาในการเผยแผ่ธรรมะ ของสถาบันสงฆ์ไทยไว้ในหนังสือพระสงฆ์กับการรู้เท่าทันสังคม ว่า พระสงฆ์และสามเณรส่วนใหญ่มีการศึกษาน้อยไม่เข้าใจพุทธธรรมอย่างลึกซึ้ง และไม่เข้าใจสภาพสังคมปัจจุบัน จึงสื่อกับประชาชนไม่ได้ ความสัมพันธ์ระหว่างพระกับประชาชน เป็นเพียงพิธีกรรมเป็นส่วนใหญ่ การที่มีพระสงฆ์เข้าใจพุทธธรรมได้ลึกซึ้ง เข้าใจชีวิตและสังคมในปัจจุบัน และมีความสามารถในการสื่อสาร มีความสำคัญต่อประเทศไทยและต่อโลกมาก สมควรที่รัฐบาลและทางคณะสงฆ์จะให้ความสนใจต่อเรื่องนี้ให้มากและได้กล่าวถึงการเรียนรู้ของสงฆ์ว่าควรเรียนรู้ใน ๓ เรื่องใหญ่ คือ เรียนรู้พุทธธรรม ให้ลึกซึ้งทั้งทางปริยัติ และปฏิบัติ เรียนรู้เข้าใจสังคมปัจจุบัน ให้รู้เท่าทันสังคมในปัจจุบัน เพื่อประโยชน์ในการสอน เรียนรู้การติดต่อสื่อสาร ให้เป็นที่สนใจของผู้คน ให้จับใจคน ให้มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม หรือที่เรียกว่าอนุสาสนีปาฏิหาริย์นั่นเอง ในข้อนี้รวมทั้งการใช้เครื่องติดต่อสื่อสารสมัยใหม่ด้วย^{๑๙}

๑.๖.๑๔ มาณี ไชยธีรานุวัตรศิริ และคณะ ได้กล่าวไว้ในรายงานการวิจัย “บทบาทของพระสงฆ์ในยุคโลกาภิวัตน์ กรณีศึกษาในภาคกลางและภาคตะวันออก” ว่า บทบาทที่สำคัญที่สุดของพระสงฆ์ในยุคโลกาภิวัตน์ คือ การอบรมสั่งสอนจริยธรรม และแนวทางการดำรงชีวิตที่พึงตามถูกต้องให้แก่ประชาชน การอบรมสั่งสอนให้การศึกษาแก่พระภิกษุสามเณร การอบรมตน การทำวิปัสสนากรรมฐาน การสงเคราะห์ประชาชน บทบาทในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมวัฒนธรรมไทย การสอนประชาชนในการฝึกปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน การพัฒนาสถานเลี้ยงดูเด็ก โรงเรียน โรงพยาบาล ถนนหนทาง การแต่งหนังสือพุทธศาสนา การพัฒนาวัดและพระภิกษุสามเณรให้ทันสมัย และการส่งเสริมวิชาชีพให้ชาวบ้าน^{๒๐}

๑.๖.๑๕ ณัฐนันท์ ประกายสันติสุข ได้ศึกษาเรื่อง “ประสิทธิผลของการสื่อสารในการเผยแผ่ธรรมะหลักสูตรการพัฒนาจิตให้เกิดปัญญาและสันติสุข” ผลการศึกษาพบว่า “เกิดประสิทธิผลของการสื่อสารในการเผยแผ่ธรรมะหลักสูตรการพัฒนาจิตให้เกิดปัญญาและสันติสุข เนื่องจากผู้ส่งสารอันได้แก่คุณแม่ ดร.สิริ กรินชัย และวิทยากรสามารถโน้มน้าวใจผู้รับสาร/ผู้เข้าอบรมให้คล้อยตามเนื้อหาสาร/ธรรมะ โดยการใช้สื่อต่างๆ อย่างมีประสิทธิภาพ จนทำให้ผู้รับสารเกิดการเปลี่ยนแปลงทั้ง

^{๑๘} สุภาพรณ ณ บางช้าง และคณะ, หลักการประยุกต์หลักพุทธธรรมมาใช้ในการพัฒนาชาวชนบท, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), หน้า ๑๕๘-๑๕๙.

^{๑๙} ประเวศ วะสี, พระสงฆ์กับการรู้เท่าทันสังคม, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน, ๒๕๔๐), หน้า ๗๓-๗๔.

^{๒๐} มาณี ไชยธีรานุวัตรศิริ และคณะ, บทบาทพระสงฆ์ในยุคโลกาภิวัตน์ กรณีศึกษาในภาคกลางและภาคตะวันออก, คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๑, หน้าบทคัดย่อ.

ทางด้านการรู้และสำนึก อารมณ์ความรู้สึก และพฤติกรรมของตนให้เป็นไปในทางที่ดีย่างเห็นได้ชัด เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยรวมของระดับเจตนาในการรักษาศีล ๕ และงดเว้นจากอบายมุขหรือสิ่งเสพติด เช่น สุรา บุหรี่ ยาบ้า กัญชา โคเคน เล่นการพนัน เทียบกลางคืน พบว่า ก่อนเข้าอบรมค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับดwindได้มากที่สุด เท่ากับ ๔.๖๖ หลังเข้าอบรมค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับเดิมแต่มีค่าเฉลี่ยเพิ่มสูงขึ้น เท่ากับ ๔.๘๑ ค่าเฉลี่ยรวมของระดับธรรมะที่เกิดในจิตใจของผู้เข้าอบรม เช่น มีความเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา รู้จักให้อภัยไม่พยายาบาทจองเวร เกิดความสำนึกในบาปบุญคุณโทษ เชื่อในหลักกฎแห่งกรรมทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว มีสติในการแก้ปัญหาหรือสถานการณ์เฉพาะหน้า เหล่านี้ล้วนเพิ่มสูงขึ้น ก่อนเข้าอบรม”^{๒๑}

๑.๖.๑๖ ทศนีย์ จันทร ได้ทำการศึกษากระบวนการสื่อสารเพื่อเผยแพร่ธรรมของสถาบันสงฆ์ไทย สรุปได้ว่า “ในการเผยแพร่ให้ชาวสาร ข้อมูลคำสอนและโน้มน้าวจิตใจของประชาชนให้เข้าถึงพระพุทธศาสนาและปฏิบัติตนตามแนวทางของพระพุทธศาสนา การเผยแพร่สามารถทำได้โดยผ่านทางสื่อการยอมรับที่เกิดขึ้นภายในจิตใจ เพราะฉะนั้น การเผยแพร่ต้องทำอย่างต่อเนื่อง ค่อยเป็นค่อยไปและรูปแบบวิธีการเผยแพร่ต้องทันสมัยเหมาะสมกับยุคสมัย”^{๒๒}

๑.๖.๑๗ ปันนิตดา นพพนาวัน ได้ศึกษาเรื่อง “การศึกษากระบวนการสื่อสารเพื่อเผยแพร่ธรรมะของสถาบันสงฆ์ไทย” ผลการศึกษาพบว่า “รูปแบบวิธีการสื่อสารที่ใช้ในการเผยแพร่ธรรมะนั้นนับตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงปัจจุบัน เริ่มจากการใช้รูปแบบการสื่อสารระหว่างบุคคลโดยมีพระมหากษัตริย์และพระภิกษุสงฆ์เป็นหลัก ต่อมามีการใช้หนังสือ สิ่งพิมพ์ธรรมะและโสตทัศนูปกรณ์ในการศึกษาสมัยใหม่เข้าช่วย อีกทั้งมีการเผยแพร่ธรรมะผ่านสื่อมวลชนแขนงต่างๆ มากยิ่งขึ้นด้วย และได้มีการพัฒนารูปแบบวิธีการเผยแพร่ธรรมะ จากการเทศน์ตามประเพณีดั้งเดิม มาสู่การบรรยายธรรม สนทนาธรรม ปาฐกถาธรรม และการจัดนิทรรศการทางพระพุทธศาสนา”^{๒๓}

๑.๖.๑๘ พระธรรมาภรณ์ นิธิปัญโญ (พลกรรม) ได้ศึกษาเรื่อง “การศึกษาบทบาทของอาจารย์สุจินต์ บริหารวนเขตต์ ในการเผยแผ่พุทธธรรม” ผลการศึกษาพบว่า “อาจารย์สุจินต์ บริหารวนเขตต์ เป็นผู้เผยแผ่พุทธธรรมที่มีประสบการณ์มานานกว่า ๔๐ ปี เป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจในพระไตรปิฎกและอรรถกถาโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในส่วนของพระอภิธรรม ซึ่งว่าด้วยสภาวะของ

^{๒๑} ธีรนนท์ ประกายสันติสุข, “ประสิทธิผลของการสื่อสารในการเผยแผ่ธรรมะหลักสูตรการพัฒนาจิตให้เกิดปัญญาและสันติสุข”, วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), ๒๕๔๑, หน้า บทคัดย่อ.

^{๒๒} ทศนีย์ จันทร, “การศึกษากระบวนการสื่อสารเพื่อเผยแพร่ธรรมของสถาบันสงฆ์ไทย”, วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), ๒๕๓๓, หน้า ๓๔.

^{๒๓} ปันนิตดา นพพนาวัน, “การศึกษากระบวนการสื่อสารเพื่อเผยแพร่ธรรมะของสถาบันสงฆ์ไทย”, วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), ๒๕๓๓, หน้า บทคัดย่อ.

ปรมัตถธรรมที่สุขุมลุ่มลึก มีผลให้ทัศนคติที่มีต่อพระพุทธศาสนาเปลี่ยนแปลงไปสู่ความศรัทธาที่มั่นคง และด้วยทัศนคติต่อตนเองในฐานะอุบาสิกามีความตั้งใจที่จะเผยแผ่ธรรม จึงเห็นว่าการศึกษาและเผยแผ่พุทธธรรมเป็นสิ่งที่ชาวพุทธควรให้ความสำคัญ ไม่เฉพาะเป็นหน้าที่ของบรรพชิตเท่านั้น แต่คฤหัสถ์ก็ควรกระทำตามกำลังสติปัญญาด้วย ส่วนทัศนคติของอาจารย์สุจินต์ ที่มีต่อผู้ฟังนั้นก็เป็นไปด้วยความเมตตา ในฐานะกัลยาณมิตรที่ช่วยชี้ทางธรรมให้แก่ผู้อื่นด้วย”^{๒๔}

๑.๖.๑๙ พระมหาบุญเลิศ ธมมทสฺสี ได้ศึกษาเรื่อง “ศึกษาวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระราชาวิทยาคม” ผลการศึกษาพบว่า “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระเถระทั้งหลายมีลักษณะเด่นแตกต่างกันและมีลักษณะเหมือนกันหลวงพ่อกุณลักษณะเด่นคือการใช้สื่อสัญลักษณ์ คือ วัตถุมงคล คาถาอาคม ตะกรุด และการเคาะศีรษะแทนการประพรมน้ำพุทธมนต์ ในสังคมปัจจุบันจึงมีคนทุกระดับเข้าไปหาท่านมิได้ขาด เป็นพระที่ประชาชนเคารพศรัทธาเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะคำพูดท่านจะเป็นเอกลักษณ์จึงเป็นที่สนใจกันเป็นอย่างมาก ท่านจึงมีโอกาเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่คนทุกระดับ”^{๒๕}

๑.๖.๒๐ พระมหาบุญโฮม ปุณณวฑฺฒโน (จันทะโสม) ได้ศึกษาเรื่อง “ศึกษารูปแบบและวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของพระราชธรรมวาที (ชัยวัฒน์ ธมฺมวฑฺฒโน)” ผลการศึกษาพบว่า “รูปแบบการเผยแผ่พุทธธรรมของท่าน มี ๕ รูปแบบ คือ รูปแบบการแสดงพระธรรมเทศนา การเทศน์มหาชาติ การเทศน์ปฐกวิสัชนา การปาฐกถา และการบรรยาย โดยเฉพาะการเทศน์มหาชาติ มีเอกลักษณ์และความสามารถเฉพาะตัวที่โดดเด่น ด้วยน้ำเสียงที่ไพเราะและกังวาล นับว่าเป็นสื่อบุคคลที่ได้รับการฝึกหัดมาเป็นอย่างดี ส่วนมากเป็นการสื่อสารทั้งแบบทางเดียว (One-way) วิธีการนำเสนอเนื้อหาธรรมะ พบว่า มีวิธีการนำเสนอเนื้อหาด้วยบทความที่เข้าใจง่าย สนุกสนาน เข้าใจ มีคติธรรมสอนใจ ใช้ภาษาทันสมัย อักษรชัดเจน ถ้อยคำสุภาพเรียบร้อย ภาษาที่นำมาใช้เป็นประจำคือ คือ พุทธศาสนสุภาษิต สุภาษิต คำกลอน คำพังเพย การเล่นคำ เป็นต้น มีการนำเสนอ ทันยุคทันสมัย และมีปัจจัยด้านสถานภาพทางสังคม อันหมายถึงการได้รับยกย่อง เลื่อมใสศรัทธาจากพุทธศาสนิกชน

^{๒๔} พระชนนาถ นิธิปัญโญ (พลกรรม), “การศึกษาบทบาทของอาจารย์สุจินต์ บริหารวณเขตต์ ในการเผยแผ่พุทธธรรม”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๔๗, บทคัดย่อ.

^{๒๕} พระมหาบุญเลิศ ธมมทสฺสี, “ศึกษาวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระราชาวิทยาคม (หลวงพ่อกุณ ปรีสุทโธ)”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๔๓, หน้า ๑.

โดยทั่วไป เป็นผู้ที่สังคมยอมรับว่ามีความรู้ความสามารถ เหมาะสมที่จะเป็นต้นแบบของพระนักเผยแผ่พุทธธรรมอย่างแท้จริง”^{๒๖}

๑.๖.๒๑ พระมหาวรจักร ฉนุทชาโต (มุงเกียวกกลาง) ได้ศึกษาเรื่อง “การศึกษาบทบาทและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระราชสังวรญาณ (พุทธ ฐานิโย)” ผลการศึกษาพบว่า “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของท่าน เน้นการสอนในเรื่องการเจริญสติปัฏฐาน ๔ คือ การพิจารณากาย การพิจารณาเวทนา การพิจารณาจิต และการพิจารณาธรรม นอกจากนั้น ท่านยังเน้นสอนหลักการทำสติให้สัมพันธ์กับชีวิตประจำวัน คือ ให้สามารถทำสติตามรู้การยืน เดิน นั่ง นอน รับประทาน ดื่ม ทำ พูด คิด เป็นการฝึกสติสมาธิได้ทุกอิริยาบถ โดยมีรูปแบบการเผยแผ่หลายวิธี เช่น การบรรยายธรรม การสนทนาธรรม การถามและตอบปัญหาธรรมะ การอบรมจิตภาวนา โดยเน้นการปฏิบัติหน้าที่ของพุทธศาสนิกชน ให้มีความเมตตากรุณา มีศีลธรรม มีจริยธรรม และวิธีการเผยแผ่ธรรมะ คำสอนมีทั้งในรูปแบบของหนังสือธรรมะ เทปและแผ่นซีดีโดยทั่วไปจะแจกเป็นธรรมทานไม่มีจำหน่าย”^{๒๗}

๑.๖.๒๒ พระมหาวิระพันธ์ ชุตติปัญโญ ได้ศึกษาเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์การตีความและวิธีการสอนธรรมะของหลวงพ่อเทียน จิตตสุโข” ผลการศึกษาพบว่า “การตีความเป็นวิธีการช่วยให้ผู้ศึกษาเข้าใจความหมายและมุมมองในการศึกษาเรื่องต่างๆ ทำให้ได้รับแนวคิดใหม่ๆ อันส่งผลต่อกระบวนการคิดอย่างมีเหตุผลโดยตั้งอยู่บนรากฐานแห่งความเข้าใจที่ถูกต้อง และหลวงพ่อเทียน เป็นพระที่มีความอุตสาหพยายามในการปฏิบัติธรรมจนเกิดความเข้าใจ โดยหาการปรับประยุกต์วิธีการตามความเข้าใจของตนเอง การสอนของท่านจึงไม่ยึดติดอยู่กับตำรา แต่เป็นการอธิบายสภาวะและวิธีการสอนธรรมะของหลวงพ่อเทียน จึงเป็นปรากฏการณ์ใหม่ที่ผู้ศึกษาธรรมะ ควรศึกษาเพื่อความเข้าใจและปฏิบัติตามแนวคำสอนของพระพุทธองค์ได้ถูกต้องยิ่งขึ้น”^{๒๘}

๑.๖.๒๓ พระมหาศรีบุญ ปญญารโธ ได้ศึกษาเรื่อง “การศึกษาหลักการและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสุธรรมยานเถระ (ครูบาอินทจักรรักษา)” ผลการศึกษาพบว่า “ครูบาอินทจักรรักษาเป็นพระสงฆ์ที่ถือหลักการเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือ หลักการวิปัสสนากรรมฐานทุกอิริยาบถ

^{๒๖} พระมหาบุญโฮม ปุณณวฑฺฒโน (จันทะโสเม), “ศึกษารูปแบบและวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของพระราชธรรมวาที (ชัยวัฒน์ ธมฺมวฑฺโฒ)”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๔๙, หน้า ๑.

^{๒๗} พระมหาวรจักร ฉนุทชาโต (มุงเกียวกกลาง) “การศึกษาบทบาทและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระราชสังวรญาณ (พุทธ ฐานิโย)”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๑, หน้า ๑.

^{๒๘} พระมหาวิระพันธ์ ชุตติปัญโญ, “ศึกษาการวิเคราะห์การตีความและวิธีการสอนธรรมะของหลวงพ่อเทียน จิตตสุโข”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๖, หน้า ๑.

ที่ท่านแสดงออกมาเป็นเสมือนท่านกำลังสื่อวิธีการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานสู่พุทธบริษัท โดยท่านครูบาอินอยู่บนหลักการนี้ จะเห็นได้ว่า ถ้าคำสอนใดผิดไปจากหลักการที่ว่ามา ท่านครูบาจะออกมาชี้แจงแก้ไข ตอบโต้ คำสอนที่ผิดเหล่านั้นเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่มหาชนเป็นสำคัญ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของครูบาอินทจักรรักษาประสบความสำเร็จเพราะท่านเป็นพระภิกษุที่ยึดมั่นในหลักการและวิธีการที่ถูกต้อง”^{๒๙}

๑.๖.๒๔ พระมหาศักดิ์พิชิต ฐานสิทธ (ชัยดี) ได้ศึกษาเรื่อง “ศึกษาบทบาทการเผยแผ่พุทธธรรมของพระวิสุทธาธิปติ (วีระ ภาทจาโร)” ผลการศึกษาพบว่า “การเผยแผ่พุทธธรรมของพระวิสุทธาธิปติ (วีระ ภาทจาโร) ท่านได้เผยแผ่ผ่านบทบาทภาระงาน กิจกรรมคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ประการ ได้แก่ บทบาทการปกครอง บทบาทศาสนศึกษา บทบาทสาธารณูปการ บทบาทการศึกษาสงเคราะห์ บทบาทสาธารณสงเคราะห์ บทบาทการเผยแผ่พุทธธรรมนอกจากนี้ ท่านยังมีรูปแบบและแนวทางการเผยแผ่พุทธธรรม ที่ดำเนินตามพุทธวิธีการสื่อสาร วิธีการเผยแผ่ของพระสาวก และมีการนำหลักการสื่อสาร ตามหลักนิเทศศาสตร์เข้ามาช่วยในการเผยแผ่พุทธธรรม เพื่อเป็นกลยุทธ์ในการโน้มน้าวใจให้ผู้ฟังเกิดศรัทธา กล้าหาญ เลื่อมใส รั้าใจ อยากฟัง อยากประพฤติปฏิบัติตาม เพื่อความมีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และเข้าถึงมหาชน หรือกลุ่มเป้าหมายมากยิ่งขึ้น”^{๓๐}

๑.๖.๒๕ พระมหาสุพัฒน์ กลยาณธมโม ได้ศึกษาเรื่อง “พระพุทธเจ้า : บทบาทและหน้าที่ในฐานะพระบรมครู” ผลจากการวิจัยพบว่า “ครู หมายถึง บุคคลผู้ทำหน้าที่ถ่ายทอดวิชาความรู้ให้แก่ศิษย์และเป็นผู้ที่อยู่ในฐานะกัลยาณมิตร คือ เป็นผู้นำทางสติปัญญาทั้งเป็นแบบอย่างที่ดีของผู้เรียน ดังนั้น ครูจึงมีความพร้อมอยู่เสมอในการถ่ายทอดความรู้ ความสามารถที่ตนเองมีอยู่แก่ผู้เรียนเพื่อพัฒนาสติปัญญาให้สูงขึ้น และยกวิญญานของศิษย์ทั้งหลายให้สูงขึ้นเปี่ยมไปด้วยคุณธรรม เพราะฉะนั้น ครู จึงมีความสำคัญอย่างมากในฐานะปูชนียบุคคลและแม่พิมพ์ของศิษย์ เพราะผู้เรียนจะมีคุณภาพมากน้อยแค่ไหนเพียงไร ย่อมขึ้นอยู่กับครูผู้ทำหน้าที่หล่อหลอม ด้วยเหตุนี้ ครู จึงควรมีจิตสำนึกในการแสดงบทบาทและปฏิบัติหน้าที่ของความเป็นครูให้มาก และพึงเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยคุณสมบัติของความเป็นครู กล่าวคือ พึงดำรงตนอยู่ในพรหมวิหารธรรม สังคหัตถุธรรมและอิทธิบาท

^{๒๙} พระมหาศรีบุญ ญาณธโร, “การศึกษาหลักการและวิธีการในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสุธรรมยานเถระ (ครูบาอินทจักรรักษา)”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๔๖, หน้า ๑.

^{๓๐} พระมหาศักดิ์พิชิต ฐานสิทธ (ชัยดี), “ศึกษาบทบาทการเผยแผ่พุทธธรรมของพระวิสุทธาธิปติ (วีระ ภาทจาโร)”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๔๙, หน้า ๑.

เป็นต้น หลีกเลี่ยงการประพุดิที่ไม่เหมาะสม เช่น อบายมุข มีการเล่นการพนัน คอรัปชั่นในหน้าที่การงาน และคบเพื่อนชั่ว เป็นต้น”^{๓๑}

๑.๖.๒๖ พระมหาอรุณ จิตตคุตโต ได้ศึกษาเรื่อง “ศึกษากระบวนการสื่อสารเพื่อเผยแผ่พุทธธรรมของสวนโมกขพลาราม” ผลของการศึกษาพบว่า “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสวนโมกขพลารามนั้นบุคลากรของสวนโมกข์มีอยู่จำนวนมาก จึงเน้นที่ความคิดเห็นของอาจารย์พุทธทาส ซึ่งมีความมุ่งมั่นต่อการสื่อสารธรรมของท่าน กล่าวคือ ธรรมะที่บุคลากรสวนโมกขพลาราม สื่อออกมา มักเน้นถึงแก่นแท้ของพุทธธรรม ไม่มีการโจมตีกล่าวร้ายต่อศาสนาอื่น แต่กลับสร้างความสามัคคีและชี้ให้เพื่อนมนุษย์เห็นพิษภัยของวัตถุนิยมและความมั่งงาย และสังเกตได้จากเค้าโครงการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของท่านและการใช้ชีวิตของท่านเอง ท่านใช้ชีวิตเพื่อเผยแผ่พุทธธรรมอย่างแท้จริง แม้แต่การเผาศพและการแบ่งเก้าอี้ตามพินัยกรรมของท่านก็ยังมุ่งแสดงธรรม”^{๓๒}

๑.๖.๒๗ สมบัติ เสริมศิลป์ ได้ศึกษาเรื่อง “วรรณกรรมคำสอนพระพะยอม กลฺยาโณ โดยศึกษา ๓ ด้าน คือศึกษาธรรมะ ศึกษากลวิธีการเสนอธรรมะและการศึกษาทัศนะของพระพะยอม ในด้านกลวิธีการเสนอธรรมะ” ผลการศึกษาพบว่า “ธรรมะที่ใช้สอนมากที่สุดได้แก่ อบายมุข ๖ และความเพียรซึ่งจะปรากฏกับผู้ฟังทุกกลุ่ม ด้านกลวิธีการเสนอธรรมะ พระพะยอม กลฺยาโณ จะให้ความสำคัญในการกล่าวคำนำและการสรุปเรื่อง ส่วนการเสนอธรรมะนั้น ท่านจะแทรกธรรมะลงในตัวอย่าง นิทาน เรื่องจากประสบการณ์การเปรียบเทียบ และอารมณ์ขัน ท่านมุ่งเสนอให้ประชาชนทุกเพศ ทุกวัยและทุกอาชีพปฏิบัติหน้าที่ของตนให้ดีที่สุด และต้องละจากอบายมุขทั้งปวง เพื่อครอบครัวและสังคมจะได้อยู่อย่างมีความสุข ส่วนทัศนะที่ปรากฏเด่นชัด คือ ข้าราชการต้องมีความซื่อสัตย์ ประหยัด และมุ่งรับใช้ประชาชนอย่างแท้จริง สมณะต้องเสนอธรรมะที่ประชาชนนำไปปฏิบัติได้ และต้องไม่มอมสิ่งมอมเมาแก่ประชาชน”^{๓๓}

๑.๖.๒๘ สวัสดิ์ เพ็ญประไพ ได้ศึกษาเรื่อง “การศึกษาบทบาทของพระธรรมกถึกในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา : ศึกษาเฉพาะกรณีพระปูลณณมันตานีบุตรเถระ” ผลการศึกษาพบว่า ชีวิตประวัติของท่านปรากฏว่า ท่านเกิดในตระกูลพราหมณ์มหาศาล แห่งหมู่บ้านโพนวัดตุ ซึ่งตั้งอยู่ไม่ห่างไกลจากกรุงกบิลพัสดุ์มากนัก เป็นบุตรของนางมันตานีพราหมณ์ ส่วนบิดาไม่ปรากฏนาม ต่อมาได้

^{๓๑} พระมหาสุพัฒน์ กลฺยาณธมโม, “พระพุทธเจ้า : บทบาทและหน้าที่ในฐานะพระบรมครู”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๔๕, หน้า บทคัดย่อ.

^{๓๒} พระมหาอรุณ จิตตคุตโต, “ศึกษากระบวนการสื่อสารเพื่อเผยแผ่พุทธธรรมของสวนโมกขพลาราม”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๔๔, หน้า ๑.

^{๓๓} สมบัติ เสริมศิลป์, “วรรณกรรมคำสอนพระพะยอม กลฺยาโณ”, ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร), ๒๕๒๙, หน้า บทคัดย่อ.

เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนา โดยการชักชวนของพระอัญญาโกณฑัญญะ ครั้นบวชแล้วไม่นานก็ได้บรรลุอรหัตผล ท่านมีคุณสมบัติเด่นคือได้กถาวัตถุ ๑๐ และดำเนินตามปฏิปทานั้นอย่างเคร่งครัด ทั้งมีอุดมการณ์มุ่งมั่นเผยแผ่กถาวัตถุ ๑๐ เป็นกรณีพิเศษ ท่านมีความสัมพันธ์กับบุคคลต่างๆ หลายระดับ อาทิ พระพุทธเจ้า และพระสาวกอื่นๆ เช่น พระสารีบุตรเถระและพระอานนทเถระ เป็นต้น ส่วนการเผยแผ่ศาสนานั้น ท่านมีบทบาทสำคัญที่เป็นจุดเด่น คือ การตั้งสำนักเผยแผ่ธรรมขึ้นในกรุงกบิลพัสดุ์^{๓๔}

๑.๖.๒๙ รัตนภรณ์ บางจรัส ได้ศึกษาเรื่อง “การวิเคราะห์ปาฐกถาธรรมของพระเทพวิสุทธิเมธี (ปัญญานันทภิกขุ)” ผลการศึกษาได้พบว่า “กลวิธีการนำเสนอธรรมะในปาฐกถาธรรมของพระเทพวิสุทธิเมธี (ปัญญานันทภิกขุ) ซึ่งมีลักษณะเนื้อหาประเภทพัฒนา มีวิธีการนำเสนอธรรมะ ๔ วิธี คือการเสนอโดยตรง การเสนอโดยใช้ตัวอย่าง กลวิธีการนำเสนอธรรมะที่ท่านใช้มากที่สุด คือ การเสนอโดยให้การพูดเชื่อมโยง ซึ่งมี ๓ ลักษณะ คือ พูดเชื่อมโยงจากเรื่องราวต่างๆ เข้าสู่ธรรมะ พูดเชื่อมโยงจากเหตุการณ์เข้าสู่ธรรมะ และพูดเชื่อมโยงจากข้อความในบทสวดมนต์เข้าสู่วิธี คือ การเสนอโดยใช้การพูดเชื่อมโยง และการนำเสนอโดยใช้ตัวอย่างปาฐกถาธรรมที่มีเนื้อหาประเภทสดุดี มีวิธีการเสนอธรรมะ ๒ วิธี เช่นกัน คือ การเสนอโดยใช้การพูดเชื่อมโยงและการนำเสนอโดยใช้ตัวอย่างการเสนอโดยใช้ตัวอย่างเป็นวิธีการเสนอธรรมะที่ท่านใช้มากกว่าการเสนอโดยใช้การพูดเชื่อมโยง”^{๓๕}

สรุปได้ว่า การเผยแผ่พุทธธรรมคำสอนเป็นเรื่องที่จำเป็นอย่างยิ่งทั้งในอดีตและในสมัยปัจจุบัน การเผยแผ่ที่ดีต้องใช้หลักการสื่อสารต่างๆ เข้ามาใช้เป็นเครื่องมือ เริ่มตั้งแต่ตัวผู้ส่งสาร คือ บุคลิกภาพ การแสดงออกทางกาย ทางวาจา รวมทั้งหลักพระธรรมคำสอนที่ถูกต้อง หากขาดความรู้ความเข้าใจในกระบวนการความเปลี่ยนแปลงของโลก คือ กลุ่มเป้าหมาย ที่รับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและไม่มีความสามารถในการใช้สื่อ หรือการถ่ายทอดให้เหมาะสมแก่บุคคลและกาลสมัย โอกาสที่จะได้รับการยอมรับนับถือจากผู้รับสารก็หมดไป กระบวนการเผยแผ่ก็จะไม่มีประสิทธิผล ดังนั้น การเผยแผ่ธรรมที่จะให้มีประสิทธิผลและประสิทธิภาพ สมบูรณ์นั้น จะต้องมีการปัจจัยแวดล้อมเป็นองค์ประกอบ เมื่อองค์ประกอบเพียบพร้อมสมบูรณ์แล้วจะก่อให้เกิดประสิทธิผลของการเผยแผ่

^{๓๔} สวัสดิ์ เท่ญะประไพ, “การศึกษาบทบาทของพระธรรมกถึกในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา : ศึกษาเฉพาะกรณีพระบุญณมิตตานีบุตรเถระ”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๐, หน้า ๑.

^{๓๕} รัตนภรณ์ บางจรัส, “การวิเคราะห์ปาฐกถาธรรมของพระเทพวิสุทธิเมธี (ปัญญานันทภิกขุ)”, วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร), ๒๕๓๗, หน้า บทคัดย่อ.

ธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ เพื่อความสุขในชีวิตตามแนวทางพระพุทธศาสนาต่อไป

จากการศึกษาทั้งเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สรุปได้ว่า วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่มีประสิทธิภาพ โดยสรุปมีอยู่ ๒ วิธีคือ การเผยแผ่ทางกาย และการเผยแผ่ทางวาจา ซึ่งจะต้องมีปัจจัยแวดล้อมเป็นองค์ประกอบ เมื่อองค์ประกอบเพียบพร้อมสมบูรณ์แล้วจะก่อให้เกิดประสิทธิผลของการเผยแผ่ธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ การเผยแผ่ที่ดีจะต้องใช้หลักการสื่อสารต่างๆ เข้ามาใช้เป็นเครื่องมือ เริ่มตั้งแต่ตัวผู้ส่งสาร คือ บุคลิกภาพ การแสดงออกทางกาย ทางวาจา รวมทั้งมีความรู้ความเข้าใจในหลักพระธรรมคำสอนที่ถูกต้อง

๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยใช้การศึกษาจากข้อมูลดังต่อไปนี้

๑) ข้อมูลชั้นปฐมภูมิ (Primary data) คือ ข้อมูลที่เก็บรวบรวมมาจากแหล่งข้อมูลชั้นต้นที่ได้มาจากแหล่งข้อมูลโดยตรง เช่น พระไตรปิฎก ปกรณวิเสสต่างๆ ในพระพุทธศาสนา

๒) ข้อมูลชั้นทุติยภูมิ (Secondary Data) คือ ข้อมูลที่เก็บรวบรวมมาจากแหล่งข้อมูลมีหนังสือ ตำราวิชาการที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นการศึกษา รวบรวมข้อมูลจากเอกสารเกี่ยวกับประวัติและผลงานของพระครูวิมลคุณากร (ศุข เกสโร) รวมทั้งได้สัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นปัจจุบัน โดยมีรายชื่อผู้ให้ข้อมูล ดังนี้

๑) พระราชสุทธินิโสภณ เจ้าอาวาสวัดปากคลองมะขามเฒ่า เจ้าคณะจังหวัดชัยนาท ผู้ปกครองดูแลวัดปากคลองมะขามเฒ่ารูปปัจจุบัน

๒) พระครูศรีชโยดม เจ้าอาวาสวัดท่านจัน เจ้าคณะอำเภอดงสิงห์ จังหวัดชัยนาท ผู้เคยอยู่จำพรรษาวัดปากคลองมะขามเฒ่า

๓) แม่ทองคำ รอดนวล อายุ ๗๖ ปี ข้าราชการบำนาญ ชาวบ้านปากคลองมะขามเฒ่า

๔) แม่มะลิ อินทรสวาส ชาวบ้านปากคลองมะขามเฒ่า ผู้เป็นเหลนของหลวงปู่

๕) แม่ประทุม สุพรรณ อายุ ๗๕ ปี ชาวบ้านปากคลองมะขามเฒ่า ผู้เป็นเหลนของหลวงปู่
 ภายหลังจากเก็บรวบรวมข้อมูลแล้ว ผู้วิจัยจักนำข้อมูลที่รวบรวมได้ มาศึกษาวิเคราะห์แล้วเรียบเรียงนำเสนอผลการวิจัยและข้อเสนอแนะต่อไป

๑.๘ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๘.๑ ทำให้ทราบชีวประวัติและผลงานต่างๆ ของพระครูวิมลคุณากร (ศุข เกสโร)

๑.๘.๒ ทำให้ทราบบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระครูวิมลคุณากร (ศุข เกสโร)

๑.๘.๓ สามารถนำการเผยแพร่พระพุทธรูปศาสนาของพระครูวิมลคุณากร (ศุข เกสโร) มาปรับใช้กับคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน